

Politikai
röpiratok.

190.

190

1746

AKIN KÁROLY

A MAGYAR BANK

SZERVEZÉSÉRŐL

1872-IKI NOV. 27-IKÉN A BALOLDALI KÖRBEN TARTOTT

BESZÉDE.

2.

BUDAPEST,
FEKETE BERNÁT
1873.

6L52 2789813

DE BALLAGI GÉZA.

A következő beszédet, melyet szerző a mult esztendő végén politikai barátai körében tartott, most gyorsirói feljegyzések nyomán, közé teszi s melegen ajánlja a nagy közönség figyelmébe.

Mig a bankügy terén a bécsi „nemzeti“ bank versenyez csupán egy más idegen erővel létesítendő, de jelenleg csak tervezett magyar bankkal, hogy ne mondjam annak eszméjével, — addig a győzelem, hogy okvetlen, de nem is ok nélkül, a bécsi banké lesz, előrelátható. De mig egy részt nem kívánatos, hogy Magyarország tovább is maradjon a bécsi bank, s ennek következtében a bécsi pénzpiacz gyámságának s kényuralmának, közvetlenül vagy közvetve alávetve; ép annyira a legártalmasabb rövidlátás következményeinek tennők ki ezen országot, ha hazánkban a bécsi bank névszerint önálló fiókja helyett, frankfurti vagy berlini tőkések pénzeivel állítanánk fel egy ugynevezett magyar bankot. Ha ezt tennők, ugyanazon hibát, hanem csak sokkal nagyobb mérvben követnők el készakarattal vagy vakon, a melybe a részvénytársulatok tervezői nálunk némileg kényszerből, de többnyire a nyereszkeskedés hajlama folytán esnek, a midőn még oly vállalatoknál is, melyek számára a valódi tőke vagyis anyagok s értékek itthon léteznek, s be is szereztetnek, az ugynevezett tőkét vagyis a pénzforgalmi eszközöket, melyek az adásvevésnél közvetítőleg szerepelnek. Bécsben keresik fel s ennek következ-

tében a vállalat által hajtott évi nyereség oda is vité-
tik. Magyarországon köröztető hitelpénz alapjául ide-
gen tőkét felvenni, hasonlóképp hibás s felesleges.

Tévednek azok, kik az itt előadott tervezet ellené-
ben mint ellenvetést vagy nehézséget hoznák fel azon
körülményt, hogy nem engedi meg a valutának rög-
töni ugynevezett helyreállítását. Hogy a valuta nem
csak rögtön, de állandóan is állitassék helyre, azaz a
forgó jegyek folyvást s maradandóan legyenek ércz-
re kiválthatók, arra nem szükségeltetik csupán a jegy-
kibocsátó bank számára egy tetemes érczalap, de fel-
tétéleztetik szinte, a jegyekben képviselt állami függő
adósság csökkentésén kívül, egy a nemzet rendelkezésére
álló nagyobb érczbeli forgó tőke. Mig ez nincsen, de
van ellenkezőleg az államnak roppant adóssága a külföl-
dön, mely crisis esetében a belföldre ruháztatható,
addig hiába rendelkezik a bank, mint pl. jelenleg a
bécsi nemzeti bank, felesleges nagy érczalappal, de a
jegyek beváltása, ha kimondatik, csak ephemer tartásu
leend. Ezt bizonyítja be directe a bécsi bank eljárása
1848, '59 s '66 után; mig a kedvező pénzviszonyok
Franciaországban, a jegyek inconvertibilitása daczára,
ugy 1848 mint 1870-ben, valamint Poroszország pél-
dája, hol az államnak jegyek alakjában folyvást létező
függő adóssága nem vonja maga után az agiót, állitá-
sunk indirect bizonyítékai gyanánt tekinthetők.

Ha lesznek, kik ezen tervezetet általában rosznak
mondják, nem resteljük. De sajnálom már előre is tudni,
hogy lesznek olyanok, kik „elméleti előnyei“ daczára
azt hazánk „különleges körülményeivel“ gyakorlatig
össze nem férhetőnek fogják állítani. Ép oly ellenve-
téssel fogadtatunk, a mikor most több esztendeje más
téren akartunk reformokat indítani, a melyek egy cse-
kély része már most csakugyan, de igen lassan

foganatosittatik. A jelen tervezet, a helyett hogy viszonyaink nem engednék keresztülvitelét, épen csak hazánkban realizálható, s lenne czélszerű; másutt nem csak hogy nem szükséges, de nincsenek is többnyire az annak alapul szolgáló tényezők. Nem is vontam le javaslatomat más országokban divó vagy megpendített intézményekből, de tekintetbe véve hazánk „különleges“ szükségleteit s helyzetét, megfontolás utján akadtam ezen tervezetre.

Hazánk politikai viszonyai nagyon is leverők. Ott hol hazafiságra, komolyságra s buzgalomra lenne szükségünk, uralog többnyire az intriga, a könnyelműség s a közönyösség. A kormány s a bank közt folyt vitatkozás mutatja fel világosan az előbbinek részint tájékozatlanságát, részint tanácshiányát. De a kormány kebelén kívül se támadt mindeddig semmi eszme, mely a nemzetnek e téren irányadóul szolgálhatna. A haza végreménye gyanánt tekinteni a bécsi bank nagylelkűségét, melynek következtében körülbelül száz milliónyi értéket képviselő jegyeket hat millió évi kamatok fejében helyezne rendelkezésünkre, ez olyan gondolatlanság jele, a milyent, még ha ezen concessio nem tétélezne fel részünkről a 80 milliónyi bank adósság ránk háromló quotának elvállalását, hogy e nemzetben létezzék, aligha hihető. Hogy a magyar nemzet pénzügyi önállóságát a bécsi bankkal szemközt sikeresen védhesse arra szükséges, hogy a kormány még ezen sessio alatt hatalmaztassék fel az országgyűlés részéről —

1. nem-kamatozó állami bankjegyeket készíttetni, 50 millió frt erejéig;

2. ezen jegyeket felelőssége mellett, a forgalomba bocsátani oly időben s módon, mely a kormány részéről leghelyesebbnek fog itéltetni.

3. egyességet kötni a bécsi bankkal ezen az alapon, hogy magyarországi fiókjai fentartása, s jegyeinek hazánkban forgalomba hozatala, törvényesen engedélyeztetik egész 1876-ig s ezentul azon időpontig, a meddig monopoliuma Austriában hosszabbittatni fog. Végtére utasítsassék a kormány arra,

4. a legközelebbi sessio folyama alatt az országgyűlés elé oly törvényjavaslatot terjeszteni, mely a jegy kibocsátási jogot Magyarországon szabályozza, s a hazai hitelpénz forgalomba hozását független s solid alapra fektetett nemzeti intézmények útján biztosítván a fentemlített 50 millio forintnyi jegyek a forgalomból kivonását egyuttal czélozza.

Budapest, jan. 26-kán 1873.

A. K.

T. Gyülekezet! Mindenek előtt kötelességemnek ismerem, köszönetemet kifejezni a t. gyülekezetnek az iránt, hogy méltóztattak nekem az alkalmat megadni, a jelenleg szőnyegen levő tárgyat itt megpendíteni, daczára annak, hogy a párt igen természetes határozata folytán, a párt konferenciáiban rendesen csak képviselők vehetnek részt

Jól tudom t. gyülekezet, hogy nem önöknek nem az ellenzék hivatása, ily fontos kérdésekben részletes programokkal vagy törvényjavaslatokkal az országgyűlésen fellépni. Az ellenzéknek természet szerű, habár gyakran kritisált szerepe mindenütt az: kritisálni, azaz módosítani, javítani, opponálni, ellenőrzést gyakorolni; és ha én mégis a t. gyülekezetnek és ellenzéknek bátorodom a jelen esetben egy meghatározott tervezetet figyelmébe ajánlani, teszem azt egy különös ok folytán. Én mindig őszintén bevallottam, s e nézetemtől, vagy is inkább meggyőződésemtől soha eltérni nem fogok, — a mely indított épenis arra, hogy az ellenzék közkatonai sorába belépjek, — hogy t. i. Magyarországnak felvirágzása csak azon esetben lehetséges, ha hazánk felszabadittatik az osztrák befolyástól, nem csak politikai tekintetben, de ép annyira anyagi s főleg szellemi és morális tekintetben is. Véleményem szerint, e meggyőződés képezi azon morális köteléket, mely az ellenzéknek különemű elemeit összetartja, és képezi egyuttal azon morális válaszfalat is, mely önöket a kormánypárt szintén igen különböző elemei és factoraitól elkülönzi. Ezen meggyőződés, mely — köztudomásu

dolog — egész 1866-ig a nemzet tulajdona volt, s melyet most megőrizni és fentartani önöknek, az ellenzéknek lett kiváltsággá — ez az érzelem s az azon alapuló politika az, ami az ellenzék és a kormánypárt közti különbséget teszi; nem pedig azon állítólagos körülmény, hogy önök nem ismernék el érvényességét oly állami szerződésnek, melyre az ország és nemzet többségének tetszett ráállani. Legyen szabad itt mellékesen megjegyezni különben ezt is, hogy a tapasztalás bizonyítása szerint még az ilyen állami szerződések is illő alkalommal, ok és mód adatván rá, revisió alá vétethetnek: ime itt van arra Horvátország példája.

Egy másik, de éppen nem másodrendű ok, mely engem szintén arra indított, hogy az ellenzékhez szegődjem, — legyen szabad azt is felemlítenem — abban állott, hogy meggyőződéseim szerint a jelenlegi kormány tagjai iránt nem viseltethetünk bizalommal; nem csak a mi a magasabb kormányzatot illeti, de még az általános és közönséges adminisztrációt illetőleg sem. Midőn ezt kijelentem, ne méltóztassanak valami személyeskedési hajlamnak tulajdonítani; hanem teszem azt azért, mert fontosnak tekintem. Mert hiszen nem az elvek döntenek és uralkodnak, hanem az emberek.

Tekintsük meg tehát, hogy kik azon személyek, a kiktől függ a most tárgyalandó kérdés, a bank kérdésnek megoldása.

Itt van először is a pénzügyminister. A mostani pénzügyminiszter mint csoda-gyermek kezdte meg politikai pályáját s lehetetlen nem mosolyognunk a mikor olvassuk, hogy ministerségének zsenge korában a főrendeknek miként magyarázza meg az *es compte-t* és az *intercalaris* kamatot, vagy a multkor a képviselőházban, hogy fejtegeté a törlesztési módokat. A t. minister ur szerencsés is volt egy igen érdekes felfedezést tenni a törlesztési módokat illetőleg, a melyben csak az sajnálatos, hogy az országnak ezen felfedezés 150,000 forintjába került. A t. miniszter ur, ki mint mondám, mint *enfant prodige* kezdette politikai pályáját, most már, a szó szorosabb értelmében, *enfant prodigue* lett; t. i. neki sikerült meghonosítani

hazánkban azon kiválólag osztrák növényt, melynek neve deficitum austriacum, és a mely növény olyan, hogy ha valame'y országban gyökeret vert, pusztit és többé ki nem irtható.

Egy másik factor, ki szintén befolyást gyakorol és igen természetesen ezen kérdésben, a jelenlegi minister elnök és volt magyar financzminister. A mi a jelenlegi minister elnököt illeti, azok után a mik a minap történtek, csak ugyanazt mondom, — és nem hiszem, ha jelen volna, hogy ezt sértésnek tekinthetné, — a mit Caesar feleségéről mondott.

Egy harmadik tényező, ki ezen kérdésben szintén és talán döntő befolyást is gyakorol, a jelenlegi közös külügyminister és volt magyar ministerelnök, kiről azt olvassuk, hogy épen ő elnököl azon üléseken, melyek a magyar és osztrák ministerek közt a bankkérdést illetőleg folynak. A közös külügyminister pedig nem rég az osztrák delegatióban oly nyilatkozatot tett, hogy reményilem, ha majd neki szobrot emelnek a pesti börzén — hol tisztelői hogy biblice fejezzem ki magam, oly számosak, mint a köpor a tengerpartján, — nem fogják elmulasztani e nyilatkozatát a szobor talapzatára arany betűkkel be is vésetni. A fejedelmi ház ministere t. i. azt mondta egyenesen, hogy a financziális ügyeket nem érti, s hogy ő egyáltalában számokkal csak akkor foglalkozik, mikor rá kényszerítik. Ezt mondta majdnem betűszerinti fordításban.

Mikor ezt olvastam t. gyülekezet, azt hittem, hogy talán Slaraffiában vagy Boeotiában történt.

Átfutottam hamarjában a legnevezetesebb államférfiak névsorát, Colberttől Thiersig, Pitt-től Gladstoneig stb., és úgy találtam, hogy épen a legjelesebbek közülök igen kitüno financz-emberek is voltak. Sőt az oly egyének is, mint Lord Palmerston pl. ki inkább volt diplomata mint államférfi, mi a külügyminister előtt talán nagyobb érdem, még azok is kitüntették magukat a finanzia terén. S miután Andrássy Gyula gróf most mint tábornok szeret leginkább szerepelni, eszembe jut az is, hogy például Bonaparte, ki valószínűleg nem kevesebb csatákat nyert életében, mint reményilem,

hogy gróf Andrassy még fog nyerni — mert úgy gondolom, hogy még eddig egyet sem nyert — Napoleon I. császár épen a bankkérdést illetőleg olyanokat irt, hogy fejtegetései még most is érdekes s fontos olvasmányul szolgálnak. Gróf Moltke pedig, kiről reményelem, hogy nevét a hadihistoria gróf Andrassyéval kapcsolatosan, mint a jelen kor két legnagyobb hadvezérét említi majd fel, — reményelem azt hazafiúi szempontból — nem hiszem, hogy Moltke inkább gyűlöli a számokat mint pl. Vauban, kinek híres államgazdászati munkájában csaknem éppannyi szám fordul elő, mint szó.

De mit várhatunk ily fontos kérdésben egyáltalában egy kormánytól, mely képes engedélyezni mint jótékony czélu egyleteket, olyanokat, melyek azon basison alapszanak, hogy ha három ember ma betesz egy közös pénztárba 100 — 100 írtot, holnap mindegyik kivethet belőle 300 — 300 írtot; mert ez méltóztatnak tudni, volt körülbelül a kiházasító egyletek elméleti, matematikai alapja.

Igy lévén a dolgok állása, azon véleményben voltam s vagyok, hogy habár nem az ellenzéknek kötelessége, mégis czélszerű lesz ha ily fontos kérdésben az ellenzék nem csupán opponálásnál marad, hanem az országgyűlés és az ország színe elé bizonyos, meghatározott részletes tervezettel is lép.

Én részemről nem tudom, — nem is tudhatom — hogy jött-e létre már a t. gyülekezet körében e tekintetben megállapodás; mindenesetre köszönettel ragadom meg az alkalmat, melyet nekem adni méltóztattak, hogy saját nézeteimet itt kifejtsem.

T. gyülekezet! Az osztrák bank létele Magyarországra nézve több, sőt igen sok direct hátrányon kívül még azon indirect hátránynyal is bír, hogy azok — kik az osztrák bank monopoliumát Magyarhonban továbbá fenntartani nem kívánják, megbarátkoztak azon eszmével, hogy Magyarországon egy hason-nemű monopolisticus intézet állíttassék fel. Ha pedig körültekintünk Európában, annak legnevezetesebb államaiban mit találunk? Látni fogjuk, hogy például Németországban, sőt még az 1866 előtti Poroszországban sincs bankmo-

nopolium; mert a berlini porosz bankon kívül léteznek még más vidéki bankok, melyek jegykibocsátási joggal bírnak.

Angliában még a Peel-akta után fennmaradt több vidéki bank, sőt egyes bankár és bankház szintén, mely ugyanazon joggal élhet és él is. Tudva van az is, hogy Irlandban és Skótországbán szintén vannak jegykibocsátó intézetek. Franciaországban, — e székhelyén a centralisatióknak — egész 48 ig hasonlólag voltak vidéki jegykibocsátó bankok. A miből látjuk, hogy Európa nevezetesebb államaiban nincsen elismerve vagy felállítva a bankmonopolium, és ha nincs is általános bankszabadság, de legalább a banksokaság vagyis bankok pluralitása megvan.

És ha most kérdezzük, mi történnék, ha Magyarországon egy monopolisticus bankot állítanánk fel, a relelet rá egyszerű. Először is concessiot adnánk egy consortiumnak, mely miután hazánkban az arra szükségelt tőke nincs meg — lenne vagy egy bécsi consortium, melynek háta mögé a bécsi nemzeti bank bujna; vagy lenne egy más, szintén külföldi consortium, melynek Magyarország már ugy is bérbe adatott félig. Ezen consortium, mely alig hogy megalakult, már is az alakításnál tetemes nyeresémet huzna, összpontosítná a hitelt az ország fővárosában és annak egy-két nevezetesebb vidéki városában, és élveznék ezen hitelt főleg a nagy tőkével bírók. Kérdem, czélszerű lenne ez Magyarországra nevezve?

Egy másik mód, melynek, ugy látszik, szintén vannak szószólói, abban állana, hogy az állam maga venné kezébe a jegykibocsátást. Ez olyan eszme, melyet elejtett mind a praxis, mind a theoria, és hazánkra nézve, ha valósíttatnék, nagyon is veszedelmes volna. Hiszen ugy is van már hazánkban elég számos államintézet mely a kormány kezébe nagy hatalmat rak le, oly hatalmat a melylyel alig lehet, hogy vissza ne éljen, — nemcsak a jelenlegi kormányról szólok, hanem azon esetre is, ha elég szerencsések volnánk a kör igen t. elnökét és Debreczenváros igen t. képviselőjét a kormány élén látni.

A fentebb mondottakból önként következik, hogy

én sem az egyik sem a másik idézett módot nem pártolom; nem osztom azon nézetet, mely szerint egy monopolisticus magyar bank lenne felállítandó, sem azt, hogy a kormány maga vegye kezébe a jegykibocsátást. Én azt tartom, nem is kell új intézetet alakítani és annak adni a jogot; ez nem lenne czélszerű, mert felesleges volna.

Véleményem az, hogy a hazánkban már létező bankok közül válogassuk ki azokat, melyeknek nyugodtan átlehetne adni a jegykibocsátási jogot. És a kérdés csak abban áll, hogy melyek lennének ezen intézetek.

Véleményem szerint — és ezt indokolni fogom — nem lehet e jogot azon nagy bankoknak adni, melyek „Credit mobilier“-féle jelleggel bírnak. Megmondom, miért nem.

Méltóztassanak megengedni, hogy e célból rövid vonásokkal jellemezzem a banküzlet mostani állapotát.

A bankárok kezdetben, és Angliában még jelenleg is, az ilyenmü üzletet majdnem kizárólagosan gyakorolták; t. i. magukhoz gyűjtötték némi kamat fizetés mellett az el nem helyezett tőkét, a miket azután valamivel nagyobb kamat mellett kereskedőknek, vállalkozóknak kölcsönöztek ki. Az ily üzlet nagyon solid volt és a mellett nagy nyeresémet is szolgáltathat. Ez uton gazdagodtak meg az angol bankárok; és látjuk most is, hogy azon részvény-bankok, melyek csupán ilyen üzlettel foglalkoznak, részvényeseiknek igen nagy dividendát adnak. A vállalkozó, kinek szüksége volt vagy van tőkére, elmegy bankárjához, és ha az illető bankárnak bizalma van a vállalkozó személyéhez és a vállalatához, előlegezi a szükségelt összeget kamatozás mellett; de a vállalatokba maga soha nem bocsátkozik.

Ezen eljárást tökéletesen felforgatta a párizsi „Credit mobilier.“ Méltóztatnak tudni, hogy a Pereire testvérek azon nagyszerű, de ki nem viheto stalan nem igen czélszerű eszmével léptek fel, az egész Franciaország industriális vállalatait az ő intézetük által felszivni, és az arra szükséges összegeket a nagy közönségtől megszerezni. Ezen eszme nem volt kiviheto; és pedig azért

nem, mert míg egyrészt a Credit Mobilier a közönségnek, kitől a tőkét felvette, biztos kamatot ígért, másrészt azon vállalatok, melyekbe a társulat bocsátkozott, bizonytalan kamatozást nyújtottak. Azonkívül miután a társulat sokféle vállalatba bocsátkozott, lehetetlen volt, hogy néha roszakba is ne bocsátkozott volna, melylyel természetesen azután tetemes veszteségek is jártak — és így utóljára az egész gépezet megakadt.

Azon „Credit mobilier“-féle intézetek, melyek a párizsi mintájára később nálunk is alakultak, ezen tapasztaláson okulva, most egészen más üzlettel foglalkoznak, mint az eredeti Credit Mobilier-nek célja volt. Tűdni illik nem bocsátkoznak semmiféle vállalatba, nem fektetnek tőkét a vállalatokba, e helyet másképp speculálnak, azaz új meg új társulatokat csupán alapítanak. Így jött létre az ugynevezett alapító-industria, mely az újabb időben annyira fejlődött, hogy valóban bámulatosnak mondható, de az ebbeni eljárás nem mindig igen solid.

Kezdetben, midőn ily társulatok alakítottak, az eljárás az volt, hogy a részvényeket nyilvános aláírás alá bocsátották; a közönség aláírt, és az alapítók is aláírtak.

Az alapítók, ha részvényeiket nyereséggel eladhatták, eladták. A nagy tőkésék, bankárok, kik legtöbbszörre alapítók voltak, azon gondolatra jutottak ekkor, hogy ők ily módon pénzt ajándékoznak a nagy közönségnek, és ennek következtében az jött divatba, hogy már az alapítók önmaguk aláírták az egész összeget, — de csak azért, hogy mentől előbb a börzén eladhasák a részvényeket, rendesen nyereséggel. Tehát már ez is igen szép volt, de még sem volt elég a nagy tökepezésnek; minélfogva egy új modalitásról gondoskodtak, mely — azt hiszem, bár biztosan nem tudom, — éppen hazánkban jött először divatba. Ez azonban nem volt egyéb, mint visszatérés némi tekintetben a régi módhoz, t. i. az összes részvények nyilvános aláírásra bocsátattak, de már nem a pári, hanem tetemes agióval.

De ezen dolognak van egy más oldala is. Méltóztatnak tudni, hogy mikor a részvénytársulatok alapítása

annyira könnyítették, — hiszen köztudomásu dolog, hogy csakmég nem igen régen nagyon nehéz volt a concessiók megszerzése, legelőször Angliában és később nálunk is könnyítették, — azon szempontból indultak ki, hogy miután sokféle üzletknél nagy tőkék szükségeltetnek, következőleg azok a nagy tőkepénzesek által monopolisáltattak, azt mondák, — adjuk meg a kis tőkepénzeseknek a lehetőséget az associatiora, s ez által módot nyújtunk nekik arra, hogy a nagy tőkepénzesekkel versenyezhesenek. Ez volt azon szabad elvű theoria, melyből kiindultak.

De hogyan valósult ez meg a praxisban? Ugy, hogy ezen társulatok, melyek számára a concessiókat leginkább a nagy tőkepénzesek szerzik, vagy legalább alapítóik nagy tőkepénzesek szoktak lenni, igazgató tanácsosaik is épen magok a nagy tőkepénzesek, — miután ők az alapításkor kinevezik magokat igazgató tanácsosokká. Nem fektetnek a vállalatba többet azon csekély összegnél, — csak átalánosságban szólok, lehetnek kivételek — mint a mennyi épen szükséges, hogy a vállalat igazgató tanácsosai lehessenek, — s a többi részvényeket nagy agióval oda adván a publicumnak, ők továbbra is, mint igazgató tanácsosok kezelik aztán a társulat ügyeit; a mi igen jövedelmező dolog. Mert legalább itt ezen monarchiában, az igazgató tanácsosok kezében marad azon nyereménynek, melyet a vállalat hajt, igen tetemes része, mielőtt még a dividendákról szó lehetne. Így tehát a helyett, hogy a kis tőkepénzesek valóban versenyeznének a nagy tőkepénzesekkel, ezek nyernek azok pénzével.

De van még a dolognak egy harmadik, ránk nézve igen fontos oldala. Méltóztatnak tudni, hogy az első intézet, mely a monarchiában alapított, a francia Credit Mobilier mintájára, czimezett „Creditanstalt für Handel und Gewerbe“, a helyett, hogy, miként czime mondja, a kereskedelemnek és iparnak nyújtott volna hitelt, magához ragadta, mennyire lehetséges volt, hazánk kereskedelmének legfőbb ágait. A később keletkezett intézetek szintén ezt tették elannyira, hogy például a gabona kereskedés, mely a hazai kereskede-

lemnek talán legfőbb ága, jelenleg majdnem teljesen monopolisáltatik a pesti bankok s egy pár azokkal affiliált nagy ház által. És mi lett ezen intézetek ilyenét eljárásának eredménye? az, hogy azon kereskedelem, mely előbb solid és reális volt, jelenleg tökéletes borsejíték.

Igy állván a dolog, egy pillanatra sem gondolhatunk arra, hogy oly nemű intézeteknek, melyeket bátor voltam, talán kissé hosszasan is, jellemezni, megadjuk a jegykibocsátási jogot.

Szerencsénkre azonban, léteznek hazánkban más valóban nemzeti intézetek, vagyis bankok, melyeknek véleményem szerint, teljes megnyugvással adhatjuk meg azon jogot, — s ezek a takarékpénztárak. A takarékpénztárak t. uraim, oly bankok, melyek az eredeti, a régi banküzletekre szoritkoznak, t. i. elfogadnak depositákat kamatozásra, escomptiroznak váltókat, adnak előlegeket értékpapirokra, s hypothekáris biztosítás mellett, de újabb divatu speculatiókba nem bocsátkoznak. Ezen intézetek tehát tökéletesen solid alapon nyugsznak, minél fogva bátran merem ajánlani, hogy ezeknek adassék meg a jog jegyeket kibocsátani vagy legalább forgalomba hozni a következő módon.

A takarékpénztárak egyletté egyesülnek, vagyis együletet alakítanak magok közt, a milyen egyület, úgy vélem, már létezik is, egy központi pénztárral Budapestben. Az egyes takarékpénztárak, melyek ezen egyület tagjai lesznek, a központi pénztárhoz küldik át mindazon összegeket, melyek napról napra náluk letéteményeztetnek, deponáltatnak, egy meghatározandó összeg erejéig; a központi pénztár pedig ezen osztrák bank- vagy államjegyekért az egyes intézeteknek magyar bankjegyeket fog kiszolgáltatni, melyeknek nominalis értéke ugyanazonos lesz a beküldött osztrák bank- vagy államjegyekével. Ezen magyar bankjegyek aztán ugyanazon tulajdonsággal, illetőleg szabadalommal fognak birni — legalább egyelőre — mit legal tendernek neveznek; ami annyit jelent, hogy mindenki köteles azokat elfogadni úgy az egyesek, mint az állam is pl. adó fejében, a miként elfogadja most az államjegye-

ket, vagy az osztrák bank jegyeit. Az osztrák bank- vagy államjegyek azután, melyeket az egyes takarékpénztárak a fővárosi központi pénztárnak átadtak, a kormánynak kiszolgáltatni fognak kisebb összegekről szóló s szelvényekkel ellátott magyar állami kötvényekért, és pedig oly módon, hogy azon csere — így akarom nevezni — előnyös lesz az államra nézve. Így például csak a legközelebb olvastuk a lapokban, hogy az állam szándékozik kölcsönt felvenni oly módozatok mellett, hogy az illető bankárok garantirozzák az államnak 74%-et a kötvények nominalis értékéből, azok kamatozása levén 5%. A bankárok pedig költségek fejében s általában kezelés fejében, megtartanak maguknak 4%-et, hogyha magasabb áron bírják eladni a kötvényeket, s csak amit 78% felül kapnának, annak felét megtérítik a kormánynak; tehát hogyha a bankárok a magyar kötvényeket eladnák 80% árfolyam mellett, az állam kapna belőle csupán 75 %-et. Én tehát azt ajánlanám, hogy az említett csere alkalmával vétessenek egyenesen államkötvények például — lehetne talán más számot is fölvenni — 80% árfolyam mellett, úgy hogy a legelső nyereség, mely a magyar jegyek kibocsátásából származna, maradna az állam pénztársaiban.

Mint mondám az államnak kötvényekért kiszolgáltatnának az egyes takarékpénztárak által a központi pénztárhoz beküldött osztrák bank- és államjegyek. Ezeket az állam pedig kétféle módon fogja felhasználni. Mindenek előtt a mi az osztrák bankjegyeket illeti, felhasználhatja azokat a kormány fizetésekre a külföldön, s ily módon vagy enyhíthet magán a beállható deficitek esetén, illetőleg befektetések alkalmával; vagy ha mind erre nem szükségeltetnének az államnak módjában lesz, ha hasznosnak vagy előnyösnek találja, visszafizetni már meglevő külföldi adósságait. Ami pedig az államjegyeket illeti, ezeket a kormány vissza fogja tartani; s miután az állam ily módon consolidálta az ugynevezett függő adósságot, vagy legalább annak egy részét, mennyi például épen Magyarországra jutna, az osztrák kormánynyal megállá-

pitandó egyetértés folytán, az ily módon a valuta kérdése is megoldhatnék, amennyiben az függ az államtól és attól, hogy az államjegyek a forgalomból kivonotnak.

Egy további kérdés most az, mi lesz a takarékpénztárak előnye ezen tervezet szerint? A takarékpénztárak előnye világos, mert egy részről a nekik kiszolgáltattott magyar bankjegyekkel folytatni fogják rendes üzleteiket és nyerni fognak ép úgy mint nyertek addig; és másrészről azok az államkötvények, melyek a központi pénztárnál letétettek, bizonyos tekintetben legalább, a mi t. i. azok kamatait illeti. ez egyes takarékpénztárak tulajdonát fogják képezni. Ha most ezen kamatok az egyes intézeteknek kifizettetének, ezek nyeménye tetemesen növekednék.

Azonban nem szükséges, hogy ezt tegyük, sőt nem is lenne czélszerű; javaslom ellenkezőleg, hogy azon kötvények kamatoztatásából származó összegeknek nagyobb része kezdetben tartássék vissza tartalék alapra. Mert habár pl. a jelen pillanatban a kötvények árfolyama megfelelhet azok felvett értékének, jöhet idő midőn az árfolyam alább fog szállani; ennél fogva szükséges arra, miként azon jegyeknek, melyek ezen állami kötvények alapján kibocsátattak, teljes fedezetük legyen mindenkor, hogy egy külön tartalék alap gyűjtessék.

Mindeddig t. uraim, érczről nem szóllottam, pedig ha oda akarunk jutni, hova törekszünk, t. i. hogy a magyar bankjegyeket a központi pénztár fenakadás nélkül beválthassa, gondoskodnunk kell érczalapról. Ez pedig meglesz szintén, ha t. i. feltesszük, amint fel kell tenünk, hogy a kamatozás aranyban, vagy ezüstben fog történni; mert a kamatok egy bizonyos részét a tartalékalapra vissza tartván, az ily módon érczalapot is fogunk gyűjteni a bankjegyek érczbeli födözetére egyuttal. A gyűjtés módozata a következő lenne.

Kezdetben adassék az egyes intézeteknek, melyek az egyletnek tagjai, a kamatokból 10% mindaddig, míg a tartalék alap 25%-ra nem rug, vagyis a forgalomba hozott bankjegyeknek $\frac{1}{4}$ részét meg nem üti; azután adassék pl. 25%, mindaddig, míg ezen alap a bankje-

gyek $\frac{1}{8}$ -át el nem éri; később adassék 50%, a míg az alap a bankjegy $\frac{1}{2}$ -ét el nem éri, s végre a kamatozásból eredő egész nyereség.

Röviden resumálva, mit eddig mondtam, az egész gépezet ebből állana: a takarékpénztárak egyletet képeznek egy fővárosi központi pénztárral. Ezen központi pénztárba letétnak mindazon összegek, — melyek magánosok által az egyes takarékpénztárakban deponáltattak. Ezen a központi pénztárban letett állam- és osztrák bankjegyek kiszolgáltatnak az államnak kötvényekért, az állam pedig a kötvények fejében a központi pénztárnak évről-évre kiszolgáltatja a kamatokot. Ebből az egyes intézetek szintén évről-évre bizonyos részt kapnak, a központi pénztárban maradt többi rész pedig a tartalék alapra fordítatik mindaddig, míg az igyképezett tartalékalap, mely legalább részben — később ki fog tűnni, miért csak részben — érczből fog állani, el nem éri felét az ily módon forgalomba hozott bankjegyeknek.

Látjuk, hogyan pótolhatók a jelenleg forgalomban lévő osztrák és állami jegyek, egy bizonyos meghatározandó összeg erejéig; kiviláglik az is, hogy azon egyes takarékpénztárakra nézve, melyek ezen egyesületben részt fognak venni, az mennyire lesz előnyös és hasznos; mert nemcsak üzletüket folytathatják, amint az előtt az osztrák és állami bankjegyekkel, hanem azonkívül még a központi pénztárból kapni fognak kamat fejében bizonyos összegeket, melyek pár év alatt igen magasra fognak emelkedni.

Általános és nagyon is alapos pedig azon panasz, mely szerint nemcsak, hogy ércz, arany és ezüst nincsen forgalomban, de azonfelül Magyarországon nem birunk elegendő más pénzforgalmi eszközökkel sem. Tehát nemcsak arról kell gondoskodni, hogy pótoljuk magyar bankjegyek által azon állami és osztrák bankjegyeket, melyek a forgalomból kihuzatnak, hanem gondoskodnunk kell arról is, hogy a jelenleginél nagyobb összeget, persze solid módon hozzunk forgalomba. Ezt a következő igen egyszerű módon tehetjük. Azon összegen kívül, t. i. mely állami kötvények

alapján bocsáttatik ki, adassék meg a jog a központi pénztárnak kibocsátani még más, de az előbbiekkal formájukra és — mint ki fog tűnni — benső értéküket illetőleg is tökéletesen egyforma bankjegyeket, az előbb meghatározott összeg fele rész erejéig. De hogyan hozassanak ezen újabb bankjegyek forgalomba? Nem proponálom azt, hogy a központi pénztár directe jöjjön érintkezésbe a közönséggel; hanem azon egyesület, mely t. i. a központi pénztárt képezi, bocsássa ki ezen új jegyeket csupán az egyesületben résztvevő egyes takarékpénztáraknak, s pedig olyan váltók és értékpapírok fejében, melyekre azok már directe pénzt előlegeztek a közönségnek; mint mondani szokás, az egyes pénztárak reescomptiroztatni fogják azokat a központi pénztárnál, és pedig az egyes intézet jóállása mellett. Tehát amint látjuk, az egyes takarékpénztárak ezen esetben sem lesznek direct összeköttetésben a jegykibocsátással, — a jegyek bocsáttatván ki csupán a központi pénztár részéről, először is az állami kötvények alapján s azon reserve-fundus alapján, melyről már szó volt, és végre az épen említett váltók stb. fejében. Ezen váltók igen nagy garantiával fognak birni; t. i. először azon feleknek garantiájával, kik az illető takarékpénztárnál benyujtották, és még azon intézet garantiájával is, mely az ily váltókat reescomptiroztatja. A jegyek pedig igen solid módon lesznek fedezve. Ha például egyik vagy másik takarékpénztár tönkre menne és nem volna képes kifizetni azon váltókat, melyeket a központi pénztárnál saját garantiájával ellátva beterveztett, és nem különben az illető egyes váltó elfogadók ugyanily helyzetben volnának, akkor még mindig fenmaradna a közönségnek, mely a bankjegyeknek birtokosa, az egyesület solidáris garantiája. Tehát látjuk, hogy ezen jegyek igen solid módon lennének fedezve.

Összefoglalva az egészet, a dolog így áll: kibocsáttatik — bankjegyekben képviselve — egy bizonyos összeg, mely fedezetét államkötvényekben, váltókban, értékpapírokban és a reserve-fundusban nyeri, mely utóbbi kezdetleg érczből fog állani, úgy hogy a közönségnek lehető legyen a bankjegyeket érczre beváltani.

Hogy mikor lesz pedig ez lehetséges, meg fogom mindjárt mondani. Akkor, ha a valuta helyreáll, azaz ha az államjegyek a forgalomból ki lesznek huzva, és másrészt elegendő ércz alap lesz a központi pénztárban. A mikor be fog következni azon állapot, akkorra meg fog történni azon megállapodás is, hogy azon jegyeken kívül, melyeket először megemlítettem, és melyek megfelelnek a központi pénztár birtokában levő állami kötvényeknek, a váltók és értékpapírok fejében ki fog szolgáltatni, vagyis ezek útján forgalomban tartatni ép annyi jegy, a mennyi ércz van a központi pénztárban. Ha tehát feltesszük például azt, ami természetesen nem lehet, és nem is szabad, hogy történjék, hogy a központi pénztárból az egész érczalap kihuzatnék és ez által az összes bankjegyek egy harmadrésze a központi pénztárban lenne összegyűjtve, tehát akkor forgalomban maradna az egész előbb meghatározott és két részből álló összegnek két-harmada, melynek megint fele lenne fedezve váltók és pedig igen jó biztosítékkal ellátott váltókkal; végre az utolsó rész vagyis utolsó harmad lenne fődözve állami kötvényekkel. Ha tehát most föl tesszük azt, hogy ezen állami kötvények értéke annyira fogna leszállani, hogy nem lenne, mint fenebb fölvetjük, 80% árfolyamuk, hanem a központi pénztár kapná értük a névleges értéknek, csak 40%-át, a forgalomban levő jegyek utolsó részét, vagyis utolsó harmadát — ha netalán a bank liquidálni akarna. — még mindig be lehetne váltani az utolsó darabig: a reserve-alap, mely ekkor már maximumát eléré, ezuton ki lévén merítve. Ebben áll az egész tervezet.

A nehézségeket, melyeket n: talán ezen tervezet ellen felhozni lehetne, másokra bizom előadni; én most bátor leszek csak igen röviden az abból eredő előnyöket felsorolni.

Ezen előnyök mindenek előtt abban fognak állani, hogy magyar bankjegyeket hozunk forgalomba anélkül, hogy arra lennének szorítva, miként külföldön keressük az arra való alaptőkét; függetlenítjük az országot és annak hitelét a külföld gyámsága alól; megadatik az államnak a mód, hogy függő adósságát tetemes áldo-

zat nélkül consolidálhassa s mód nyujtathatik neki arra is, ahelyett hogy a külföldön vegyen fel kölcsönöket, honn szerezni meg az illető összegeket. Ezen tervezetnek továbbá azon előnye is van, hogy tökéletesen egyforma és egyértékű magyar bankjegyeket hozhatunk forgalomba a nélkül, hogy monopoliumot állítanánk fel hazánkban egyesek hasznára; és végre a helyett, hogy a hitelt a fővárosban, vagy az országnak egy pár nagyobb városában pontositanók össze, az ország minden vidéke részesülhet a hitellel járó haszonban vagy előnyben, igen egyszerű módozatok és kedvező feltételek mellett. Ezen módozatokat előbb elfeledtem felemlíteni, engedelmükkel most leszek bátor azokat előadni. Ugyanis fentebb azt proponáltam, hogy azon összeg, mely váltók fejében fogna kibocsáttatni, engedtesse át az egyes takarékpénztáraknak, de nem említém, mily feltételek mellett?

Erre vonatkozólag javaslom azt, és erre méltóztassanak némi figyelemmel lenni, mert legalább szerintem, fontossággal bir, hogy ezen összegek engedtesse át az egyes takarékpénztáraknak, csupán oly kamatok mellett, melyek elégségesek lesznek a központi pénztár költségének fedezésére, mely t. i. a bankjegyek nyomtatásából — ami különben eléggé tetemes összeg szokott lenni — a kezelésből stb. eredend; és továbbá fizettessék az egyes takarékpénztárak részéről is úgy szólván egy biztosítási praemia, hogy azon esetben, midőn netalán egyes intézetek tönkre mennének, az egylet maga kárt ne szenvedjen.

Ha ennél fogva a kamatozás — rendesen s csak válságos idöket kivéve — csupán ezen két factorból álland, oly alacsony kamatláb mellett szolgáltatnak majd ki azon jegyek az egyes takarékpénztáraknak, hogy azok egyrészt méltányosabb kamatokat adhatnak a kisebb tőkepenzeseknek és betevőknek, és másrészt alacsonyabb kamatokra adhatnak kölcsönöket, a jelenlegieknél; és továbbá miután az egyes intézetek oly könnyen és jutányos áron szerezhetnek maguknak hitelt, szép osztalékokat is fognak adhatni a részvényeseiknek. Ezek volnának az általam ajánlott tervezet

előnyei. De többször hallottunk t. uraim, hazánkban s főleg Austriában, egy független magyar bank jegyeinek forgalomba hozatása iránt egyáltalában nehézségeket, aggályokat fölemlíttetni. Ha méltóztatnak tehát megedni, ki fogom mutatni, hogy ezen nehézségek, ezen aggályok alaptalanok. Szükséges pedig ezt kimutatni azért, mert hogy ha azon aggályoknak alapjuk volna, akkor el kellene állanunk attól, s le kellene mondanunk arról, hogy Magyarországon valaha független magyar bankot létesítsünk, bár minő módon is.

De vegyük ezen nehézségeket egyenkint szemügyre. Először azt mondják, s ezt magam is hallottam, sőt egy bank igazgatójától, hogy a külföld nem fogja elfogadni a magyar bankjegyeket. Ez bizonyos tekintetben igaz, de hiszen a külföld nem fogadja el az osztrák bankjegyeket sem, és nem fogadja el nemcsak az osztrák pénzjegyeket, melyek mint tudjuk, agionak vannak alávetve, de még a teljes értékű angol, vagy francia pénzjegyek sem fogadtatnak el az illető országokra nézve külföldnek nevezhető más országokban. Méltóztassanak csak például Pesten angol, vagy francia bankjegyekkel melyeknek, mint említém, teljes értékük van, kereskedésbe menni, ott azt fogják mondani, tessék ezen jegyeket valamely pénzváltónál beváltani s akkor rendelkezésére állunk. Merem állítani és be is fogom bizonyítani, hogy ily módon a külföld szintén fogadja majd el a magyar bankjegyeket is. Mert miért veszik például az osztrák bankjegyeket külföldön? azért, mert az illető pénzváltó tudja, hogy azokért a magyar-osztrák monarchiában aranyat vagy más árukat kaphat. Ugyanazon oknál fogva pedig, mint említém, a magyar bankjegyeket is elfogadandják a külföldön.

De e tekintetben nem is állhat meg a legcsekélyebb kétely sem. Mert csak azon egyedüli esetben nem fogadtatnának el a magyar bankjegyek, ha Magyarországnak a külföldön egyáltalában semminemű hitele nem lenne, pedig hogy van hitele, mutatja azon körülmény, hogy a magyar kötvényeket szívesen vásárolják ott.

Egy más igen nagy aggodalom, melyről szólni szoktak, és mely úgy látszik nagy szerepet játszik azon tanácskozásokban, melyek a magyar és osztrák ministerek közt folynak, ez azon körülményen alapul, hogy vannak személyek, kik állítják miként ha Magyarországon bármilyen módon független bankjegyek létesítenének, már t. i. hogy az osztrák és a magyar jegykibocsátó bankok egymástól független lennének, akkor könnyen megeshetné az, hogy a monarchia két részében kétféle valuta, vagyis hogy ezen kétféle jegyeknek külön-külön valutája lenne; szóval kétféle agio létezhetnék. Bebizonyítom mathematica, hogy ez lehetetlen. Mert először is feltevén vagy nem is feltevén, hogy a magyar bankjegyeket fogadja a monarchia tulsó része, a magyar nemzet s állam legalább elfogadja azokat, az államjegyekkel egyértékűleg mindenestre, — amint jelenleg elfogadja ugyanazon érték fejében az osztrák bank- s az államjegyeit. De nincs is semmi ok, hogy az elébb említett kétféle jegy közt differentia legyen, nem is lesz, — mert látjuk, hogy ma sincs differentia az osztrák bankjegyek és az államjegyek közt. Tehát az osztrák jegyek, egyrészt, egyenlő értékűek lesznek az államjegyekkel, mint voltak és most is vannak, a magyar bankjegyek pedig szintén egyenlő értékűek lesznek, az állami jegyekkel. Tehát a matematikai axiomából egyszerűen következik az, hogy a magyar bankjegyek az osztrák bankjegyekkel is egyértékűek lesznek, a míg államjegyek a forgalomban maradnak. A mikor pedig a bankjegyeket érczre, aranyra vagy ezüstre lehet beváltani, s a valuta helyreállítatik, a magyar és az osztrák bankjegy közt különbség még kevésbé lehet; mert a magyar bankjegyért lehetne kapni bizonyos mennyiséget érczben, aranyban vagy ezüstben, viszont az osztrák nominalisan egyértékű bankjegyért Bécsben lehetne kapni ugyanoly mennyiséget. Azon eset pedig nem állhat be, hogy egyikét vagy másikat beváltani nem lehetne. Mert mindaddig, míg mi nem leszünk képesek magyar jegyeinket beváltani, Austria sem lesz képes ugyan ezt tenni, saját jegyeivel. Hogy mindezekről még biztosabbak legyünk, nem lesz talán felesleges

vagy érdektelen megvizsgálni, hogy mi határozza meg egyáltalában a be nem váltható bankjegyek vagy papírpénz értékét. Azt szokták mondani némelyek, hogy minden bankjegynek értékét az szabja meg, hogy minő fedezeten alapszik. Kérem ez nem áll, mert ha ez állna, akkor például egy száz forintos osztrák bankjegy és két ötven forintos államjegy értéke nem lenne egy. Itt van például egy száz forintos osztrák bankjegy, melynek igen jó fedezete van, (méltóztassanak megnézni az osztrák bank bilance-ját) és itt van két ötven forintos államjegy, melynek nominalis értéke száz forint szinte. Emez államjegyeknek semmi fedezete nincs, míg a bankjegynek részben ércz fedezete is van; és mégis ezen kétféle jegy értéke absolut ugyanaz. Másrészt azt szokták mondani, hogy az ilyenmü bankjegyek értékét meg szabja azon hitel, melylyel ama intézet vagy állam, mely a jegyet kibocsátotta, bír. Ez sem áll. Mert ime itt van két osztrák vagy magyar-osztrák államjegy, melynek nominalis értéke 100 forint, s egy száz forintos állam-kötvény.

A mostani időről nem szólhatunk, mert mint tudni méltóztatnak a cote-ban fel van véve az osztrák magyar rente, mely csupán kamatozást vagy évi jövedelmet, nem pedig tőkét képvisel, s továbbá az állam sorsjegyek árfolyama. De méltóztassanak visszagondolni azon időre, midőn még a conversio nem történt vala, — s akkor mondhatjuk, ime itt van egy jegy vagy kötvény, melyet az állam 100 forintért kötelezé magát beváltani, és két 50 frtos állami jegy vagy kötvény, melynek nominalis értéke szintén 100 forint. Ezen kétféle jegynek, mely mindkettő ugyanazon jótállással, t. i. a magyar-osztrák monarchia garantiájával van ellátva, nem volt semmiképen sem egyenlő értéke. Sőt találjuk azt, hogy a kamatozással ellátott kötvények értéke alacsonyabb volt, mint az államjegyeké, melyek pedig nem voltak ellátva kamatozással. Miért? mert az államjegyeket mindenki köteles elfogadni, míg a kötvényeket senki sem — a hitel, melyben részesültek ugyanaz volt — de azok forgalmi eszközt képeznek, ezek pedig nem.

Híres államgazdászok könyveiben azt is olvashatjuk, hogy az olyan bankjegyek értékét, melyek be nem válthatók, megszabja azon körülmény, hogy mennyi van a forgalomban és hogy mennyinek kellene lenni, vagyis mennyi szükségeltetik. Kérem ha ez állna akkor nálunk nem lehetne devaluatio, disagio; mert általános azon panasz, hogy a monarchiában nincs annyi papírpénz, mint a mennyit szükségünk, mint a mennyi kellene. Ennek daczára itt van az agio; ma nem igen nagy, de voltak idők nem rég, midőn magas is volt. Tehát mind ebből azt látjuk, hogyha meg akarjuk magyarázni oly jegyek devaluatióját, melyek be nem válthatók, egészen más körülményeket kell tekintetbe venni.

En azt merem állítani, hogy oly bankjegyek, melyek nem beválthatók, ép oly kevésbé bírnak értékkel, mint a játék-érmek, melyeknek csak bizonyos conventionalis értékük van; másrészt pedig, hogy mikor az arany, ezüst, általában a nemes ércz a forgalomból kihuzatik, az ércz is úgy megdrágul, mint bármely árucikk, a melyben szükölködnek. Bebizonyult ez világosan a francia-poros háboru alkalmával. A közelébb lefolyt időből ide vonatkozólag számos példát lehetne felhozni, de maradjunk csak a felhozott mellett, annyi-
val inkább, mert az nagyon is directe bizonyítja állításomat. Mit tapasztaltunk a francia porosz háboru alkalmával? azt, hogy az arany, ezüst agiója roppantul felszökött, pedig nem hiszem, hogy valaki azt fogná állítani, hogy a többi árucikkek értéke ugyanazon mérvben emelkedett volna — noha voltak egyes árucikkek, melyek ára emelkedett ép úgy, mint például ha a fának, vagy szénnek ára emelkedik, az ezekkel kapcsolatban lévő áruk értéke szintén növekszik. Tehát azt tapasztaltuk, hogy az arany-ezüst ára roppantul felment, nem Porosz- vagy Franciaországban, hanem az osztrák-magyar monarchiában; és miért? egyedül azért, mert hitelezői attól tartottak, hogy a monarchia bele fog keveredni a háboruba és pénzre szüksége lévén, kénytelen lesz új kölcsönt felvenni, s annál fogva az ezen félelem következtében alább szállott államkötvé-

nyeket tömegesen vetették a monarchiába, s aranyat ezüstöt huztak ki értök, s így nagy lévén a szükséglet ez utóbbiak ára is emelkedett.

Hogy a dolog csakugyan így áll, bizonyítják Franciaország egyidejü pénzviszonyai. Franciaország nemcsak belekeveredett a háboruba, hanem legyőzetvén, ellenségeinek roppant összegeket kénytelenített fizetni, roppant kölcsönöket vett fel, a minek következtében a francia rente ára tetemesen alább szállott. Azonban ezen körülmény még nem gyakorolt befolyást, vagy csak igen csekélyet az arany- ezüst árára, azért, mert Franciaország nem csak nem adósa, sőt hitelezője lévén a külföldnek, ellenségeinek követeléseit képes volt fizetni, anélkül, hogy aranyát ezüstjét keltette volna kiküldenie; egy részét fizetvén hiteléből, más részét pedig a birtokában levő, roppant összegeket képviselő idegen kötvényekkel, a melyekről sőt az is állittatik, hogy elégségesek arra a külföldön aláírt rente-t idővel Franciaországba csere utján tökéletesen felszívni. Látjuk ennélfogva mi szabja meg az arany, ezüst árát vagy agióját, vagyis mint nevezni szoktuk, de véleményem szerint tévesen, a papírpénznek disagióját.

Ami pedig azon aggodalmat illeti, hogy az arany, vagy ezüst árában, vagy az agiobau Magyarország és Ausztria közt különbség állhatna be, az jó formán alaptalan. Mert ha netalán megtörténnék, hogy pl. az arany ára magasabb lenne Magyarországon mint Ausztriában, államjegyekért lehetne Bécsben aranyat vásárolni és Pesten valamivel magasabb áron eladni s így azon különbség csak rövid ideig tarthatna, az árak kiegyenlítettvén az által, hogy a kiegyenlítés egyesekre nézve nyereménnyel lenne összekötve. Ennélfogva ha méltóztatnak megfontolni az általam imént felhozottakat, bátorkodom hinni, hogy szintén azon meggyőződésre fognak jutni, hogy nem kell aggódnunk amiatt, hogy a magyar és osztrák bankjegyek közt mindaddig érték-különbség lenne, a mig az agió megmarad. Hogy pedig akkor, midőn egy részről az államjegyek beváltva lesznek, és más részről a magyar és osztrák bankok saját jegyeiket képesek lesznek beváltani, a különmemü je-

gyek közt nem lesz értékkülönbség, azt már fennebb volt szerencsém előadni. Én továbbá hiszem, hogy ha majd a magyar bankjegyeket birjuk beváltani, de már az előtt is, a mikor t. i. a szenvedélyek egyik és másik részről is lecsillapultak, valamint mi elfogadjuk az osztrák bankjegyeket, úgy az osztrákok is készek lesznek a mieinket elfogadni, — a miként elfogadják pl. a würtembergi vagy bajor bankjegyeket Badenben és viszont, nem törvényes kényszerből, hanem önkényt.

Igy tehát sem az előtt, sem azon időponttól fogva midőn mind mi, mind Austria, képesek leszünk saját jegyeinket kiki beváltani, nem kell reszketnünk, hogy zavarok fognak beállni, és szintén nem hiszem, hogy jövőben, majdha a valuta helyreállítása után eshetőleg újabb devalvatio jönne létre, oly zavarok állanak be, mint milyenekkel bennünket ijesztgetnek. Egyébiránt a törvényhozás föladata e tekintetben intézkedni a jelen, s aztán a normalis körülmények tekintetbe vételével; abnormis körülményekkel pedig, melyek netalán jövőben fognának beállni, foglalkoznia nem lehet. Különben mig, amint jelenleg, a monarchia két fele össze tart — és fel kell tennünk jövőre is össze fog tartani — bizonyos, minden körülmény mely alá ásná a magyar bank rendszer állását, birna ugyanazon befolyással az osztrák bankra is; tehát visszajutnánk azon helyzetbe, melyben most vagyunk. Vagyha a monarchia két fele nem tartana össze, vagyis ha oda jutnánk, hogy a tiszta személyes unio lépne a mai viszonyok helyébe, és nem lenne a monarchia két fele közt semmi egyéb közös, mint a fejedelem, nem volna szükséges az sem, hogy pénzmértéke legyen közös. Méltóztatnak megengedni, még szolgálók egy adattal és ezzel aztán befejezem ezen előadásomat, melyre nekem alkalmat adni méltóztattak.

Én több mint egy éve — majdnem kettő, — közöltem, nem ugyan ezen tervezetet, melyet most szerencsém volt előadni, és mely nézetem szerint a tárgyat radicálisan veszi tekintetbe, t. i. a magyar bank rendezését, hanem közöltem több pesti intézettel egy más tervezetet, melynek rendeltetése lett volna egy provi-

soriumot képezni, és melynek czélja volt, az illető intézeteknek módot nyújtani, hogy forgalomba hozzanak magyar bankjegyeket egy bizonyos mérsékelt, nem igen jelentékeny összeg, három, öt, talán tiz millió forint erejéig. Azt hiszem szabad mondanom, hogy az illető intézetek vezetői közül egyiknek-másiknak tetszett a dolog. Hogy az még sem realizáltatott, mi módon történt? Azt mondták: mi, az igaz, önálló intézetek vagyunk látszólag, de mégis valósággal a kormány kezében, tehát nem tehetünk semmit a kormány beleegyezése nélkül. A terv e módon elejtetvén, most ott vagyunk, hogy épen hasonló összegek miatt, pár millió forint végett, koldulnunk kell az osztrák banknál, hogy méltóztassék nekünk azokat az értéktelen bankjegyeiből előlegezni. A bécsi bank, nem lehet tagadni, igen jól aknázza ki a helyzetet, és a mennyiben ellenfeleit e tekintetben illedelemtelen módon meg nem támadja, nem is lehet rossz néven venni a bécsi banktól, hogy magát védi. Mert ha csakis teljesülne azon terv, melyről olvasuk, hogy a kormány azzal foglalkozik és leginkább kedveli, t. i. hogy a bécsi bank lenne kegyes Magyarországnak papiros pénzt előlegezni oly mennyiségben, hogy annak nominalis értéke körülbelől száz millió lenne; mit jelentene ez Magyarországra nézve és a bécsi bankra nézve? Egyenesen azt, hogy ezen intézet évről-évre 6—7 millió frtot huzna ki Magyarországból. Nagyon természetes, hogy ily clienst meg akarnak tartani. Tehát nagyon természetes is, hogy a bécsi bank védi magát. Ha én pedig követni vagy utánozni akarnám azon példát, melyet a bécsi lapok adnak, t. i. hogy én is úgy akarnék beleegyedni az ő dolgukba, mint ők a mieinkbe, arra bátorkodnám figyelmeztetni — nem épen a bécsi újság írókat, hanem azok patronusait, t. i. a bankházakat, kik a lapokat tenntartják, és egyáltalában az osztrák közönséget, — hogy valjon czélszerű-e reájuk nézve azon eljárás, melylyel bennünket kényszeríteni akarnak arra, hogy mi továbbra is ismernők el a bécsi bank monopoliumát Magyarországbán. Mert midőn ezt teszik, mint a német példabeszéd mondja, a gyermeket kiöntik a fürdővízzel. Hiszen ha mi kény-

telenek leszünk a bank monopoliumát elismerni, szó sem lehet arról, hogy ők ne lennének kénytelenek azt szintén elismerni. Pedig az nagy fontosságú kérdés, ha valjon czélszerű-e Austriára nézve és leginkább a finanziaemberekre nézve az, hogy a monopolium ott továbbra is fentartassék. Mert látjuk például Franciaországban vannak intelligens és gazdag bankárok, kik, midőn mód és alkalom adatik, a párisi bank monopoliumának fentartása ellen nyilatkoznak. Tehát ha ott találkoznak, kik azon véleményben vannak, hogy Franciaországra nézve nem czélszerű a bankmonopolium, nagyon helyesen lehet következtetni, hogy Austriára nézve is hasonló szempontok létezhetnek.

De legyen ebből annyi elég. Nem tartozik hivatásomhoz — és ezt, úgy gondolom, a t. gyülekezet sem ismeri el a magyar ellenzék hivatásának, — idegen osztrák ügyekbe avatkozni; intézzék ők el saját dolgaikat, amint értik, csak hogy nekünk is szabad legyen ugyanazt tenni.

Még egyszer visszatérve a beszédem tárgyát képező kérdésre átaljában, azt hiszem, mindnyájan azon véleményben vagyunk, hogy az Magyarországra nézve életkérdés.

A mindennapi tapasztalás mutatja, mily nagy fontossággal bír az anyagi függetlenség az egyének életére s hogy ha elveszti az ember, ha azzal nem bír, mennyi baj háromlik rája, hogyan üttetik el céljaitól s hogy rendesen vagy rabszolga vagy martýrrá válik. Amiként áll ez az egyénekre, úgy áll az államokra s nemzetekre nézve is.

En ennél fogva úgy vélem, hogy minden hazafinak kötelessége — legyen amaz baloldali vagy jobbpárti — jól megfontolni azon kérdést: vajon czélszerű-e, hogy ezen nemzet még továbbá is egy külföldi intézet anyagi gyámságának alávetve maradjon, s valjon kívánatos-e hogy ezen ország még továbbra is fizessen egy idegen országnak évi tributumot semmiért, a mint azt csupán a legyőzött nemzetek szokták fizetni hódítóiknak?

DE BALLAGI GÉZA.

